

SYTUACJA W DZIEDZINIE WYŻYWIENIA I ROLNICTWA W 1969 R.

(The state of food and agriculture 1960)
FAO, Rzym 1960, s. 182

Omawiana praca stanowi coroczną ocenę sytuacji w dziedzinie żywienia i rolnictwa przeprowadzaną przez Organizację dla Spraw Rolnictwa i Żywienia (FAO). Materiały statystyczne, które wykorzystane zostały w niniejszej publikacji pochodzą bądź z oficjalnych wypowiedzi rządów na ankiety opracowane przez FAO, bądź też z oficjalnych sprawozdań i publikacji skierowanych do Organizacji Narodów Zjednoczonych do dnia 30 czerwca 1960 roku.

Zagadnienia poruszone w światowym przeglądzie sytuacji w dziedzinie żywienia i rolnictwa zgrupowane zostały w dwóch obszernych rozdziałach.

Pierwszy rozdział omawianego wydawnictwa rokrocznie poświęcony jest ogólnej charakterystyce sytuacji w dziedzinie rozwoju światowej produkcji rolnej. Rozważana problematyka uszeregowana jest w następującej kolejności: poziom i struktura światowej produkcji rolnej (w układzie regionalnym), tendencje rozwojowe produkcji, powierzchni, uzyskiwanych wydajności, ruch światowych zapasów towarów rolniczych, poziom spożycia produktów żywnościowych, obrót międzynarodowy płodami rolnymi, wysokość kształtowania się cen produktów rolniczych oraz dochodów ludności wiejskiej. Oddzielny podrozdział omawia sytuację w dziedzinie produkcji, konsumpcji, obrotu poszczególnymi produktami.

Rozdział drugi przeglądu wydaje się szczególnie interesujący z punktu widzenia metodycznego. Znajdujemy tu bowiem usystematyzowane rozważania współczesnych aspektów programowania rozwoju produkcji rolnej. Podkreślić jednak należy, że problematyka programowania rozwoju produkcji rolnej rozpatrywana jest z punktu widzenia potrzeb krajów słabo rozwiniętych gospodarczo.

Tom *"The State of Food and Agriculture 1960"* informuje, iż tempo wzrostu światowej produkcji rolnej w roku 1959/60 było wolniejsze niż w roku poprzedzającym 1958/59, jakkolwiek wzrost produkcji (o 2%) był nieco wyższy od przyrostu ludności (1,6%). Stosunek tempa wzrostu ludności i produkcji w 48 krajach badanych przez FAO kształtował się w sposób następujący: w 15 krajach wzrost produkcji nie nadążał za przyrostem ludności; w 14 wzrost produkcji następował równoległe z przyrostem ludności, a w niektórych przypadkach wyprzedzał przyrost ludności o 0,9 procent; w innych 14 krajach wzrost produkcji wyprzedzał przyrost ludności w granicach od 1 do 3,9 procent; wreszcie w pozostałych 5 krajach produkcja wyprzedzała przyrost ludności o 4—6 procent.

Na szczególną uwagę zasługują wyraźnie zarysowujące się rozbieżności w tendencjach rozwojowych krajów uprzemysłowionych i słabo rozwiniętych gospodarczo w dziedzinie kształtowania się produkcji, powierzchni uprawnych, uzyskiwanych wydajności z jednostki powierzchni.

W krajach słabo rozwiniętych gospodarczo w latach 1948/49—1959/60 wzrost zbiorów następował przede wszystkim w wyniku rozszerzenia powierzchni uprawnych, a tylko w nieznacznym stopniu przypisany być może wzrostowi plonów. Oczywiście, od wspomnianej prawidłowości zanotować można szereg odchyień. Dla przykładu — wzrost wydajności bawełny z jednostki powierzchni w Ameryce Południowej był szybszy od wzrostu powierzchni uprawnej. Podobną prawidłowość obserwujemy w odniesieniu do uprawy ziemniaka na Bliskim Wschodzie, kukurydzy w Afryce. Wzrost jednak zbiorów większości upraw na przestrzeni szeregu ostatnich lat w krajach gospodarczo słabo rozwiniętych przypisać należy przede wszystkim rozszerzeniu powierzchni uprawnych.

Można by oczekiwać, że wzrost plonów nastąpi szczególnie szybko tam, gdzie były one dotychczas niskie. Wbrew jednak tym przewidywaniom tempo wzrostu

Pszenvica — Tendencje zmian w powierzchni, plonach oraz zbiorach
w układzie regionalnym, 1948/49—1959/60

Wyszczególnienie	Powierzchnia uprawna		Wydajność z ha		Zbiór łącznie	
	w tys. hektarów ^a	wahanie średnio- roczne w %	100 kg/ha	wahanie średnio- roczne w %	w tys. ton	wahanie średnio- roczne w %
Europa Zachodnia	20285	+0,8	17,0	+2,6	34545	+3,4
Ameryka Północna	33897	-3,4	12,9	+3,1	43201	-0,3
Oceania	4455	-2,8	11,2	+0,6	4956	-1,9
Ameryka Łacińska	8216	+2,1	11,3	+1,4	9391	+3,3
Daleki Wschód (wyją- czając Chiny)	16071	+2,9	7,9	+0,02	12716	+3,0
Bliski Wschód	14147	+4,0	9,6	+1,3	13675	+5,2
Afryka	5885	+3,1	6,2	-0,2	3619	+2,9

^a Średnia dla lat 1948/49—1959/60.

wydajności z jednostki powierzchni było najszybsze w krajach, gdzie plony były już dość wysokie. Natomiast w krajach o bardzo wysokich plonach (Północno-Zachodnia Europa) dotychczasowe tempo wzrostu zaczęło stopniowo słabnąć¹.

Stwierdzić należy, że tempo wzrostu wydajności uzależnione jest nie tylko od warunków glebowych i klimatycznych danego kraju lub grupy krajów. Wydaje się, że tempo wzrostu plonów uzależnione jest w równej mierze od osiągnięcia pewnego ogólnego poziomu rozwoju gospodarczego. Osiągnięcie z kolei pewnego ogólnego poziomu rozwoju gospodarczego pozostaje w bezpośrednim związku z określonym poziomem wyposażenia w środki produkcji, z możliwością uzyskania kredytu rolnego, ze stosowaniem współczesnych metod i środków w produkcji rolniczej (nawozy mineralne, środki ochrony roślin itd.). Innymi słowy, osiągnięcie pewnego ogólnego poziomu rozwoju gospodarczego przyspiesza dotychczasowe tempo wzrostu wydajności w produkcji rolniczej.

Tendencje rozwojowe ubiegłego okresu wskazują, że w krajach uprzemysłowionych w odróżnieniu do krajów słabiej rozwiniętych gospodarczo produkcja zwierzęca wzrastała znacznie szybciej od produkcji roślinnej. Proces ten następował równolegle ze wzrostem dochodów ludności oraz wzrostem zapotrzebowania na produkty mięsne.

Na przestrzeni lat ostatnich daje się zaobserwować wzrost rozpiętości w poziomach spożycia ludności krajów uprzemysłowionych i słabiej rozwiniętych gospodarczo. W większości krajów słabo rozwiniętych gospodarczo udział produktów mięsnych w całokształcie spożycia wykazywał tendencję spadkową. Brak szczegółowych danych statystycznych pozwala jedynie przypuszczać, że spożycie produktów mięsnych zmniejszyło się w porównaniu z okresem przedwojennym.

W tegorocznym światowym przeglądzie sytuacji w dziedzinie żywienia i rolnictwa na uwagę zasługują przeprowadzone w skali światowej wstępne badania rocznych wahań w poziomie uzyskiwanych zbiorów. Niepomyślne warunki atmosferyczne powodują średnio na przestrzeni roku wahania rzędu 5—10 procent w uzyskiwanych zbiorach. Natomiast spadek zbiorów w granicach 20% rocznie stanowi przede wszystkim wynik braku lub nadmiaru opadów. Dotyczy to w szczególności obszarów Północno-Zachodniej Afryki, Południowo-Zachodniej Azji oraz częściowo Bliskiego Wschodu.

Oczywista, wahania w odniesieniu do całokształtu produkcji rolniczej są daleko mniejsze niż w odniesieniu do poszczególnych upraw. Zantować bowiem można, że w krajach gdzie fluktuacje w wysokości uzyskiwanych zbiorów są szczególnie

¹ Proces słabnięcia dotychczasowego tempa wzrostu zaznacza się w mniejszym stopniu w odniesieniu do wielkości absolutnych; odmiennie bowiem kształtuje się procent wzrostu przy plonie rzędu 10 q/ha i 30 q/ha.

duże, produkcja rolnicza bazuje na jednej lub dwóch podstawowych uprawach. W przypadku Północno-Zachodniej Afryki jest to pszenica i jęczmień, natomiast w Południowo-Zachodniej Azji — uprawa ryżu.

W podrozdziale omawiającym sytuację na międzynarodowym rynku rolniczym dowiadujemy się, że 1960 rok charakteryzował się dalszą obniżką przeciętnych cen artykułów rolniczych w stosunku do przeciętnych cen artykułów przemysłowych. Zjawisko pogorszenia się tzw. *terms of trade* szczególnie dotkliwie odczuły kraje słabiej rozwinięte gospodarczo, eksportujące produkty rolnicze. Autorzy sygnalizują o czynionych próbach przeciwdziałania skutkom wahających się cen na artykuły rolnicze i surowce.

Równocześnie światowe zapasy towarów rolniczych na przestrzeni 1959/60 roku powiększyły się, dotyczy to w szczególności zbóż pastewnych i kawy. Pewne zmniejszenie rezerw zanotować można tylko w odniesieniu do bawełny. Zapasy zbóż głównych krajów eksportujących osiągnęły w chwili obecnej poziom 128 milionów ton, to znaczy prawie czterokrotnie wyższy niż w 1952 roku.

Tematem drugiego rozdziału tegorocznego światowego przeglądu sytuacji w dziedzinie żywienia i rolnictwa są współczesne aspekty programowania rozwoju produkcji rolnej.

Okres po drugiej wojnie światowej cechuje wielki postęp w dziedzinie techniki programowania całokształtu życia gospodarczego i rolnictwa w szczególności. Spostrzeżenia zawarte w omawianym rozdziale stanowią pewne podsumowanie doświadczeń FAO z prac podjętych w celu niesienia pomocy krajom członkowskim w zorganizowaniu produkcji rolnej.

Rozważania swoje autorzy rozpoczynają od omówienia znaczenia i przedmiotu programowania produkcji rolnej w krajach o zróżnicowanych poziomach rozwoju gospodarczego. Z kolei rozpatrywane są cechy specyficzne planowania produkcji w rolnictwie, w odróżnieniu od innych działów gospodarki narodowej. Cechy specyficzne programowania produkcji w rolnictwie autorzy upatrują przede wszystkim w biologicznym charakterze produkcji, w dużym rozproszeniu i rozdrobnieniu jednostek produkcyjnych, w sile przyzwyczajzeń i tradycji miejscowych.

Oddzielna część poświęcona jest krótkiemu przeglądowi współcześnie stosowanych metod planowania produkcji w poszczególnych krajach.

Wiele uwagi udzielono sprawie wyboru środków i dróg zapewniających realizację zamierzonych założeń. Autorzy przeglądu podkreślają, że programowanie rozwoju pozostanie jedynie w sferze ćwiczeń akademickich, jeśli nie zaistnieją realne przesłanki dla realizacji zamierzeń w ściśle określonym czasie.

Szpecially zasługującym na uwagę wydaje się stwierdzenie, że niezadowolającym jest samo sporządzenie planu potrzeb inwestycyjnych, niedozwonych prac melioracyjnych, zapotrzebowanie na nasiona kwalifikowane, nawozy mineralne, środki ochrony roślin itp. Zdaniem autorów wszystkie wspomniane nakłady zapewnić mogą jedynie częściowe wyniki, jeśli nie zostanie zapewnione świadome współdziałanie milionów producentów-rolników.

Uwieńczone powodzeniem programowanie rozwoju produkcji rolnej wymaga zatem działalności bardzo wszechstronnej, obejmującej upowszechnianie wiedzy rolniczej, celowe udzielanie kredytów, udoskonalenie systemu zbytu itp.

Oczywiście, wybór środków i dróg oddziaływania na rozwój produkcji rolnej uzależniony jest od szeregu obiektywnie istniejących warunków ekonomicznych, socjalnych i organizacyjnych. W rolnictwie, w większym stopniu niż w innych działach gospodarki narodowej, możliwe są odmienne kojarzenia dostępnych środków celem uzyskania pożądanej produkcji. Z drugiej strony wybór środków zależy w poważnym stopniu od czynników środowiska przyrodniczego, takich jak gleba, klimat, jak również całego kompleksu warunków ekonomicznych, socjalnych i organizacyjnych, w których żyje i pracuje rolnik-producent.

Niejednokrotnie w pracy spotykamy się ze słuszną skądinąd tezą potrzeby programowania rozwoju produkcji rolnej w powiązaniu z innymi działami gospodarki narodowej, w szczególności z rozwojem przemysłu, komunikacji, postępującymi procesami urbanizacji itp.

W omawianym rozdziale nie znajdujemy gotowych recept gwarantujących szybki, pozbawiony zakłóceń rozwój produkcji rolnej, albowiem ile państw, prawie tyle bardzo odmiennych sytuacji. Równocześnie jednak przeprowadzona analiza porównawcza stosowanych metod programowania produkcji rolnej sugerować może pewne nowe rozwiązania w odpowiedzialnym zadaniu planowania produkcji rolnej.

opr. Ewa Raszęja-Tobjasz